

DOMSTOLENS DOM (stora avdelningen)

den 29 mars 2011 *

I mål C-565/08,

angående en talan om fördragsbrott enligt artikel 226 EG, som väckts den 19 december 2008,

Europeiska kommissionen, företrädd av E. Traversa och L. Prete, båda i egenskap av ombud, med delgivningsadress i Luxemburg,

sökande,

mot

Republiken Italien, inledningsvis företrädd av I. Bruni, därefter av G. Palmieri, båda i egenskap av ombud, biträdda av W. Ferrante, avvocato dello Stato, med delgivningsadress i Luxemburg,

svarande,

meddelar

* Rättegångsspråk: italienska.

DOMSTOLEN (stora avdelningen)

sammansatt av ordföranden på första avdelningen A. Tizzano, tillförordnad ordförande, avdelningsordförandena J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts och J.-C. Bonichot samt domarna A. Rosas, M. Ilešič, J. Malenovský, U. Löhmus (referent), E. Levits, A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen, P. Lindh och M. Berger,

generaladvokat: J. Mazák,
justitiesekreterare: förste handläggaren M. Ferreira,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 24 mars 2010,

och efter att den 6 juli 2010 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- ¹ Europeiska gemenskapernas kommission har i sin ansökan yrkat att domstolen ska fastställa att Republiken Italien har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artiklarna 43 EG och 49 EG, genom att införa bestämmelser om att advokater är skyldiga att iaktta maxtaxor.

Tillämpliga nationella bestämmelser

- 2 I Italien regleras advokatycket i kungligt lagdekret nr 1578, i vilket ordningen för yrkena advokat och biträdande jurist regleras (regio decreto legge n. 1578 – ordinamento delle professioni di avvocato e procuratore legale), av den 27 november 1933 (GURI nr 281 av den 5 december 1933, s. 5521), omvandlad till lag, efter ändring, genom lag nr 36 av den 22 januari 1934 (GURI nr 24 av den 30 januari 1934), i dess därefter ändrade lydelse (nedan kallat det kungliga lagdekretet). Enligt artiklarna 52–55 häri har Consiglio nazionale forense (nationella samfundet för advokater) (nedan kallat CNF) inrättats vid justitieministeriet och utgörs av en advokat från varje appellationsdomstolsdistrikt vilken har utsetts av andra advokater.

- 3 I artikel 57 i det kungliga lagdekretet föreskrivs att kriterier för att fastställa arvoden och ersättningar till advokater och biträdande jurister i tvistemål, brottmål och för juridisk rådgivning utom rätta ska fastställas vartannat år genom beslut av CNF. Dessa kriterier ska därefter godkännas av justitieministeriet efter yttrande av Comitato interministeriale dei prezzi (den interministeriella priskommittén) och Consiglio di Stato (högsta förvaltningsdomstol i Italien).

- 4 Enligt artikel 58 i det kungliga lagdekretet ska de kriterier som avses i artikel 57 häri fastställas, med beaktande av de belopp tvisten gäller och i vilken instans målet anhängiggjorts samt, i fråga om brottmål, hur lång tid rättegången varat. I taxan ska en maximigräns och en minimigräns för arvodena fastställas för varje steg eller serie av steg i förfarandet. När fråga är om juridisk rådgivning utom rätta ska ärendets betydelse beaktas.

- 5 I artikel 60 i det kungliga lagdekretet föreskrivs att domstolarna ska fastställa arvodena till advokater i enlighet med ovannämnda kriterier. De ska därvid beakta de behandlade spörsmålets betydelse och antal. Vid dessa beslut ska domstolarna beakta de tidigare fastställda minimi- och maximigränserna. När det rör sig om fall av

särskild vikt får domstolarna emellertid överskrida taxans maximigräns, med beaktande av ärendets speciella karaktär eller av värdet på den utförda tjänsten i sig. Omvänt får minimigränsen underskridas när ärendet varit av enkelt slag. I båda dessa fall gäller att domstolen ska motivera sitt beslut.

- 6 Enligt artikel 61 första stycket i det kungliga lagdekretet fastställs de arvoden som advokaterna debiterar sina klienter såväl i domstolsförfaranden som i samband med juridisk rådgivning utom rätta, såvitt särskilt avtal därom inte ingåtts, på grundval av kriterierna i artikel 57, med beaktande av de behandlade frågornas betydelse och antal. I enlighet med artikel 61 andra stycket kan arvodena med hänsyn till tvistens speciella art eller värdet på den utförda tjänsten fastställas till ett högre belopp än det som beräknats för den part som ska ersätta rättegångskostnaderna.
- 7 I artikel 24 i lag nr 794 om arvoden till advokater i tvistemål (legge n. 794 – onorari di avvocato per prestazioni giudiziali in materia civile) av den 13 juni 1942 (GURI nr 172 av den 23 juli 1942) föreskrivs att de minimiarvoden som fastställts för advokaters tjänster ska följas och att avtal om avvikelser från dessa är ogiltiga.
- 8 I artikel 13 i lag nr 31 om frihet att tillhandahålla tjänster för advokater som är medborgare i andra medlemsstater i Europeiska gemenskapen (legge nr 31 – libera prestazione di servizi da parte degli avvocati cittadini di altri Stati membri della Comunità europea), av den 9 februari 1982 (GURI nr 42 av den 12 februari 1982, s. 1030), genom vilken rådets direktiv 77/249/EEG av den 22 mars 1977 om underlättande för advokater att effektivt begagna sig av friheten att tillhandahålla tjänster (EGT L 78, s. 17; svensk specialutgåva, område 6, volym 1, s. 196) införlivades med nationell rätt, utsträcks skyldigheten att iaktta gällande taxor för yrkesutövare till advokater från andra medlemsstater som deltar i domstolsförfaranden och tillhandahåller juridisk rådgivning utom rätta i Italien.

- 9 Ersättning och arvoden till advokater har reglerats i flera på varandra följande ministerdekret. De tre senaste är dekret nr 392 av den 24 november 1990, dekret nr 585 av den 5 oktober 1994 och dekret nr 127 av den 8 april 2004.
- 10 I enlighet med CNF:s beslut som har bifogats ministerdekret nr 127 av den 8 april 2004 (GURI nr 115 av den 18 maj 2004) (nedan kallat CNF:s beslut), har de taxor som tillämpas på arvoden till advokater fördelats på tre kapitel. Kapitel I rör arvoden i tvistemål, förvaltningsmål och skattemål, kapitel II rör arvoden i brottmål och kapitel III rör arvoden för juridisk rådgivning utom rätta.
- 11 Vad avser kapitel I innehåller artikel 4.1 i CNF:s beslut ett förbud mot att avvika från de arvoden och ersättningar som föreskrivs för advokaters tjänster.
- 12 Vad avser kapitel II föreskrivs i artikel 1.1 och 1.2 i nämnda beslut att målets art, komplexitet och betydelse ska beaktas vid fastställandet av de arvoden som avses i tablån. Även anklagelserna, antalet behandlade frågor samt deras betydelse och ekonomiska följder, förfarandets och rättegångens längd, värdet av den tjänst som tillhandahålls, antalet advokater som har samarbetat och delat på ansvaret för försvaret samt utgången av målet, även med beaktande av de civilrättsliga följderna och klientens ekonomiska situation, ska beaktas. När fråga är om mål som kräver en extra insats till följd av att de faktiska omständigheterna eller de rättsliga frågorna är komplexa, kan maxarvodet frångås och som mest fyrdubblas.
- 13 Vad avser kapitel III anges i artikel 1.3 i CNF:s beslut att när det rör sig om särskilt viktiga, komplexa eller besvärliga ärenden kan maxarvodena frångås och som mest fördubblas eller, om det är fråga om osedvanligt viktiga ärenden, fyrdubblas efter det

att det behöriga samfundet för advokater har hörts. I artikel 9 i beslutet preciseras att när uppenbar disproportion, av skäl som har att göra med målet, föreligger mellan en tjänst och det arvode som föreskrivs i tablån kan maxarvodet efter hörande av det behöriga samfundet för advokater höjas ytterligare utöver vad som anges i artikel 1.3 i nämnda beslut, och minimiarvodet kan sänkas.

- 14 Bestämmelserna om arvoden till advokater ändrades genom lagdekret nr 223 av den 4 juli 2006 (GURI nr 153 av den 4 juli 2006), vilket omvandlades till lag genom lag nr 248 av den 4 augusti 2006 (GURI nr 186 av den 11 augusti 2006) (nedan kallat Bersani-dekretet). I artikel 2 i detta dekret, som har rubriken ”brådskande åtgärder för säkerställandet av konkurrensen inom tjänstesektorn”, föreskrivs följande:

”1. I enlighet med gemenskapsprincipen om fri konkurrens och principerna om fri rörlighet för personer och frihet att tillhandahålla tjänster samt i syfte att säkerställa att köparna av tjänsterna har verklig valfrihet vid utövandet av sina rättigheter och möjlighet att jämföra olika tjänster som erbjuds på marknaden, upphävs från och med ikraftträdandet av detta dekret de bestämmelser i lagar och andra författningar i vilka det med avseende på fri yrkesverksamhet föreskrivs

- a) obligatoriska fasta taxor eller minimitaxor och således ett förbud mot avtal om ersättning som är avhängig av utgången av tvisten,

...

2. Denna artikel är inte tillämplig på ... eventuella maxtaxor med allmän giltighet som fastställts tidigare för att skydda användarna. Domstolarna ska i samband med beslut om likvidation och rättshjälp fastställa kostnader och arvoden på grundval av arvodestaxan. ...”

- 15 Enligt artikel 2233 i italienska civillagen (codice civile) gäller allmänt att ersättning för tjänster – som har tillhandahållits inom ramen för ett avtal – vilken parterna inte har avtalat om och som inte kan beräknas enligt gällande taxor eller praxis ska fastställas av domstol efter hörande av den yrkesorganisation som tillhandahållaren tillhör. Arvodet ska under alla förhållanden till sitt belopp avpassas efter arbetets betydelse och yrkets dignitet. Avtal om ersättning mellan advokater eller deras befullmäktigade praktikanter och klienter ska vara skriftliga för att äga giltighet.

Det administrativa förfarandet

- 16 Genom formell underrättelse av den 13 juli 2005 uppmärksammade kommissionen de italienska myndigheterna på att vissa italienska bestämmelser om juridisk rådgivning av advokater utom rätta eventuellt var oförenliga med artikel 49 EG. De italienska myndigheterna svarade genom en skrivelse av den 19 september 2005.
- 17 Kommissionen kompletterade därefter vid två tillfällen sin bedömning i den formella underrättelsen. I en första kompletterande underrättelse av den 23 december 2005 bedömde kommissionen att de italienska bestämmelserna om skyldighet att iakttäta taxorna för advokaters arbete vid domstol och juridisk rådgivning utom rätta var oförenliga med artiklarna 43 EG och 49 EG.

- 18 Republiken Italien besvarade nämnda underrättelse i skrivelser av den 9 mars, den 10 juli och den 17 oktober 2006, i vilka den informerade kommissionen om de nya italienska bestämmelserna som var tillämpliga på arvoden till advokater. Det rörde sig närmare bestämt om Bersani-dekretet.
- 19 I en andra kompletterande formell underrättelse daterad den 23 mars 2007 kompletterade kommissionen sin bedömning ytterligare med beaktande av dessa nya bestämmelser. Republiken Italien besvarade nämnda underrättelse i skrivelse av den 21 maj 2007.
- 20 Genom skrivelse av den 3 augusti 2007 begärde kommissionen därefter information från de italienska myndigheterna rörande de sätt på vilka advokater ersätts för kostnader som de har haft. Republiken Italien svarade genom en skrivelse av den 28 september 2007.
- 21 Kommissionen fann inte detta svar tillfredsställande och tillställde därför den 4 april 2008 Republiken Italien ett motiverat yttrande. Kommissionen gjorde gällande att de nationella bestämmelserna om en skyldighet för advokater att iaktta maxtaxor är oförenliga med artiklarna 43 EG och 49 EG. Denna skyldighet följer bland annat av bestämmelserna i artiklarna 57 och 58 i det kungliga lagdekretet, artikel 24 i lag nr 794 av den 13 juni 1942, artikel 13 i lag nr 31 av den 9 februari 1982, de relevanta bestämmelserna i ministerdekret nr 392 av den 24 november 1990, ministerdekret nr 585 av den 5 oktober 1994 och ministerdekret nr 127 av den 8 april 2004 samt av bestämmelserna i Bersani-dekretet (nedan tillsammans kallade de omtvistade bestämmelserna). Kommissionen uppmanade medlemsstaten att, inom två månader från mottagandet av det motiverade yttrandet, vidta nödvändiga åtgärder för att rätta sig efter detsamma. Republiken Italien svarade genom skrivelse av den 9 oktober 2008.
- 22 Kommissionen ansåg att Republiken Italien inte hade fått det påtalade fördragsbrottet att upphöra och beslutade därför att väcka förevarande talan.

Talan*Parternas argument*

- 23 Kommissionen har i sin talan gjort gällande att Republiken Italien har åsidosatt artiklarna 43 EG och 49 EG genom att införa bestämmelser om att advokater är skyldiga att iaktta maxtaxor för sina arvoden.
- 24 Enligt kommissionen följer nämnda skyldighet av Bersani-dekretet, i vilket fasta taxor eller minimitaxor för arvoden till advokater upphävdes samtidigt som skyldigheten att iaktta maxtaxor uttryckligen behölls för att skydda konsumenterna. CNF, Turins samfund för advokater och Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (konkurrens- och marknadsmyndighet) har för övrigt bekräftat denna tolkning i sina officiella handlingar.
- 25 Den omständigheten att förbudet mot avtal om ersättning som villkoras av att eftersträvade mål uppnås, så kallad "pacte de quota litis", upphävdes i samma dekret påverkar inte slutsatsen att det fortfarande är obligatoriskt att iaktta maxtaxorna när ett sådant avtal inte har slutits. De italienska myndigheterna har för övrigt inte i något skede under det administrativa förfarandet förnekat att nämnda maxtaxor är obligatoriska.
- 26 Kommissionen har också betonat att undantagen från maxtaxorna för arvoden till advokater inte utesluter, utan tvärtom bekräftar, att maxtaxorna för arvoden som regel tillämpas.

- 27 Kommissionen har gjort gällande att de omtvistade bestämmelserna avskräcker advokater i andra medlemsstater från att etablera sig i Italien, och från att under en kortare tid erbjuda sina tjänster där, och därmed inskränker etableringsfriheten i den mening som avses i artikel 43 EG och friheten att tillhandahålla tjänster i den mening som avses i artikel 49 EG.
- 28 Kommissionen anser nämligen att en obligatorisk maxtaxa, vilken tillämpas oberoende av tjänstens kvalitet, det arbete som krävs för att tillhandahålla tjänsten och kostnaderna för tillhandahållandet kan göra den italienska marknaden för juridiska tjänster mindre attraktiv för yrkesutövare som är etablerade i andra medlemsstater.
- 29 Enligt kommissionen följer dessa inskränkningar i första hand av skyldigheten för advokater att beräkna sina arvoden utifrån en mycket komplex tabell, vilket ger upphov till extra kostnader, i synnerhet för advokater som inte är etablerade i Italien. För det fall dessa advokater hittills har använt ett annat system för att beräkna sina arvoden måste de överge detta system för att anpassa sig till det italienska.
- 30 För det andra utgör de maxtaxor som tillämpas på arvoden till advokater ett hinder mot korrekt ersättning för tjänster som tillhandahålls av advokater som är etablerade i andra medlemsstater än Republiken Italien genom att vissa advokater, vilka tar ut högre arvoden än dem som fastställs i de omtvistade bestämmelserna, avskräcks från att under en kortare tid erbjuda sina tjänster i Italien eller från att etablera sig i denna medlemsstat. Enligt kommissionen fastställs den maximala vinstmarginalen nämligen oberoende av den tillhandahållna tjänstens kvalitet, advokatens erfarenhet och specialkunskaper, den tid som advokaten lagt ner på ärendet, klientens ekonomiska situation och, inte minst, den omständigheten att advokaten eventuellt måste förflytta sig långa sträckor.
- 31 För det tredje anser kommissionen att det italienska systemet med taxor åsidosätter advokatens avtalsfrihet genom att denne hindras från att lämna ad hoc-erbjudanden

i vissa situationer och/eller till enskilda klienter. De omtvistade bestämmelserna kan således medföra att advokater som är etablerade i andra medlemsstater drabbas av en konkurrensnackdel genom att de berövas effektiva medel för att ta sig in på den italienska marknaden för juridiska tjänster. Kommissionen anser därför att nämnda bestämmelser hindrar tillträdet till den italienska marknaden för juridiska tjänster för advokater som är etablerade i andra medlemsstater.

- 32 Republiken Italien har inte i första hand bestritt att nämnda maxtaxor förekommer i italiensk lagstiftning, utan att de skulle vara obligatoriska. Republiken Italien har gjort gällande att det förekommer flera undantag som gör det möjligt att överskrida dessa taxor och att detta kan ske när advokaterna och deras klienter så önskar eller efter ingripande av domstolen.
- 33 Enligt denna medlemsstat fastställs arvoden till advokater, i enlighet med artikel 2233 i italienska civillagen, i första hand i avtal mellan advokater och deras klienter. De taxor som är tillämpliga på arvoden till advokater tillämpas bara i andra hand och är användbara när avtalsparterna inte fritt har fastställt en ersättning med utövande av sin avtalsfrihet.
- 34 I punkt 10 i kapitel III i CNF:s beslut föreskrivs dessutom uttryckligen att arvoden alternativt kan beräknas på grundval av antalet arbetstimmar vid juridisk rådgivning utom rätta.
- 35 Förbudet mot avtal mellan klienter och advokater om ersättning som är avhängig utgången av tvisten upphävdes dessutom definitivt i den italienska rättsordningen i och med antagandet av Bersani-dekretet.

- 36 Vad avser undantagen från de maxtaxor som tillämpas på arvoden till advokater har Republiken Italien betonat att advokaterna och deras klienter, så snart som ett ärende till följd av de behandlade juridiska frågorna är särskilt viktigt, komplext eller besvärligt, kan komma överens om att arvodena som mest ska fördubblas eller, när det rör sig om brottmål, till och med fördubblas i förhållande till maxtaxorna. En sådan överenskommelse kan träffas utan att det är nödvändigt att höra det behöriga samfundet för advokater.
- 37 När fråga är om ärenden som är utomordentligt viktiga krävs däremot att det behöriga samfundet för advokater hörs innan arvodena som mest kan fördubblas i förhållande till maxtaxorna. Detta gäller såväl för tvistemål som för juridisk rådgivning utom rätta. Samma sak gäller när uppenbar disproportion föreligger mellan den tillhandahållna tjänsten och arvodena enligt de tillämpliga taxorna och avsikten är att höja arvodena utöver de föreskrivna maxtaxorna.
- 38 I andra hand har Republiken Italien gjort gällande att de omtvistade bestämmelserna inte på något sätt inskränker etableringsfriheten eller friheten att tillhandahålla tjänster och att kommissionens anmärkningar är grundlösa.
- 39 Vad gäller extrakostnaderna kan förekomsten av dubbel reglering, närmare bestämt i form av ursprungsmedlemsstatens bestämmelser och värdmedlemsstatens bestämmelser, inte i sig läggas till grund för att de omtvistade bestämmelserna är av inskränkande natur, eftersom de yrkesregler som gäller i värdmedlemsstaten ska tillämpas på advokater från andra medlemsstater enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 77/249 och direktiv 98/5/EG av den 16 februari 1998 om underlättande av stadigvarande utövande av advokatyrket i en annan medlemsstat än den i vilken auktorisationen erhöles (EGT L 77, s. 36), oberoende av de bestämmelser som är tillämpliga i ursprungsmedlemsstaten.

- 40 Vad gäller den påstådda minskningen av vinstmarginalerna innehåller de omtvistade bestämmelserna detaljerade föreskrifter om att tjänstereseutlägg till fullo ska ersättas mot uppvisande av kvitton och, dessutom, om att reseersättning ska beviljas för arbetstimmar som har gått förlorade i samband med fullgörandet av uppdraget. Dessa utlägg ska läggas till advokaternas ersättning, arvoden och allmänna kostnader. I enlighet med icke-diskrimineringsprincipen ska såväl advokater som är etablerade i Italien som advokater som är etablerade i andra medlemsstater vilka måste förflytta sig inom denna medlemsstat erhålla ersättning för dessa utlägg.

Domstolens bedömning

- 41 Inledningsvis konstaterar domstolen att det följer av de omtvistade bestämmelserna att de maxtaxor som är tillämpliga på arvoden till advokater utgör rättsligt bindande regler i den mån som de föreskrivs i lagstiftning.
- 42 Även om advokaterna och deras klienter i praktiken antas vara fria att ingå avtal om att ersättningen för advokaten ska baseras på antalet arbetstimmar eller bero på tvistens utgång, såsom Republiken Italien har gjort gällande, kvarstår likväl att maxtaxorna är obligatoriska när det inte finns någon överenskommelse mellan advokater och klienter.
- 43 Kommissionen har dessutom korrekt bedömt att förekomsten av undantag som gör det möjligt att under vissa villkor ta ut arvoden som överstiger de fastställda maximigränserna och fördubbla eller fyrdubbla arvodena, eller till och med höja dem ytterligare, visar att, som huvudregel, maxtaxorna för arvoden används.

- 44 Republiken Italien kan följaktligen inte vinna framgång med sitt argument att advokater enligt den italienska rättsordningen inte är skyldiga att iakttä maxtaxor vid fastställandet av sina arvoden.
- 45 Vad avser förekomsten av åtgärder som innebär att utövandet av etableringsfriheten och friheten att tillhandahålla tjänster, vilka föreskrivs i artikel 43 EG respektive artikel 49 EG, inskränks, följer det av fast rättspraxis att åtgärder som innebär att dessa friheter förbjuds, hindras eller blir mindre attraktiva betraktas som inskränkningar i nämnda friheter (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 januari 2002 i mål C-439/99, kommissionen mot Italien, REG 2002, s. I-305, punkt 22, av den 5 oktober 2004 i mål C-442/02, CaixaBank France, REG 2004, s. I-8961, punkt 11, av den 30 mars 2006 i mål C-451/03, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, REG 2006, s. I-2941, punkt 31, och av den 4 december 2008 i mål C-330/07, Jobra, REG 2008, s. I-9099, punkt 19).
- 46 Begreppet inskränkning omfattar särskilt bestämmelser som antas av en medlemsstat och som, trots att de tillämpas utan åtskillnad, påverkar tillträdet till marknaden för företag från andra medlemsstater (se, bland annat, domen i det ovannämnda målet CaixaBank France, punkt 12, och dom av den 28 april 2009 i mål C-518/06, kommissionen mot Italien, REG 2009, s. I-3491, punkt 64).
- 47 I förevarande fall framgår det att de omtvistade bestämmelserna om arvoden gäller för alla advokater, utan åtskillnad, som tillhandahåller tjänster i Italien.
- 48 Kommissionen anser ändå att dessa bestämmelser utgör en inskränkning i den mening som avses i de ovannämnda artiklarna, eftersom tillämpningen av de italienska bestämmelserna om arvoden kan ge upphov till extra kostnader och minskade vinstmarginaler, och därmed minskad konkurrenskraft, för advokater som är etablerade i andra medlemsstater än Republiken Italien och som tillhandahåller tjänster i denna stat.

- 49 Här ska med ens erinras om att en nationell bestämmelse inte utgör en inskränkning i den mening som avses i EG-fördraget enbart av den anledningen att en annan medlemsstat tillämpar mindre stränga eller ekonomiskt sett attraktivare regler på i staten etablerade personer som tillhandahåller tjänster av samma slag (se domen av den 28 april 2009 i det ovannämnda målet kommissionen mot Italien, punkt 63 och där angiven rättspraxis).
- 50 En inskränkning i den mening som avses i fördraget kan således inte anses föreligga enbart med anledning av att advokater som är etablerade i andra medlemsstater än Republiken Italien måste vänja sig vid att tillämpa de bestämmelser som gäller i denna medlemsstat vid beräkningen av arvodena för tjänster som de tillhandahåller i Italien.
- 51 En sådan inskränkning föreligger däremot bland annat om nämnda advokater inte ges möjlighet att komma in på värdmedlemsstatens marknad på normala och effektiva konkurrensvillkor (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet CaixaBank France, punkterna 13 och 14, dom av den 5 december 2006 i de förenade målen C-94/04 och C-202/04, Cipolla m.fl., REG 2006, s. I-11421, punkt 59, och av den 11 mars 2010 i mål C-384/08, Attanasio Group, REU 2010, s. I-2055, punkt 45).
- 52 Domstolen konstaterar emellertid att kommissionen inte har visat att de omtvistade bestämmelserna har ett sådant syfte eller resultat.
- 53 Kommissionen har nämligen inte lyckats visa att de aktuella bestämmelserna har utformats på ett sätt som äventyrar möjligheten att på normala och effektiva konkurrensvillkor komma in på den italienska marknaden för de aktuella tjänsterna. I detta hänseende ska noteras att de italienska bestämmelserna om arvoden utmärks av en flexibilitet som förefaller göra det möjligt att ta ut en korrekt ersättning för varje typ av tjänst som tillhandahålls av advokater. Det är sålunda möjligt att höja arvodena så att de maxtaxor som ska tillämpas om inget annat beslutats som mest fördubblas i ärenden som är särskilt viktiga, komplexa eller besvärliga, eller som mest fyrdubblas i ärenden som är osedvanligt viktiga eller till och med höjs ännu mer när uppenbar disproportion, med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet, föreligger

mellan advokatens tjänster och de maxtaxor som föreskrivs. I flera situationer kan advokaterna dessutom sluta särskilda avtal med sina klienter i vilka arvoden fastställs.

- 54 Eftersom kommissionen inte har visat att de omtvistade bestämmelserna hindrar advokater från andra medlemsstater från att komma in på den aktuella italienska marknaden, kan institutionen inte vinna framgång med sitt resonemang om att det föreligger en inskränkning i den mening som avses i artiklarna 43 EG och 49 EG.
- 55 Talan ska följaktligen ogillas.

Rättegångskostnader

- 56 Enligt artikel 69.2 rättegångsreglerna ska tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats. Eftersom Republiken Italien inte har yrkat att kommissionen ska förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, ska vardera parten bära sina rättegångskostnader.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (stora avdelningen) följande:

- 1) **Talan ogillas.**

- 2) **Europeiska kommissionen och Republiken Italien ska bära sina rättegångskostnader.**

Underskrifter